

НАВЧАЛЬНО - НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
АГРОТЕХНОЛОГІЙ, СЕЛЕКЦІЇ ТА
ЕКОЛОГІЇ

ПДАУ
ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут агротехнологій, селекції та екології

Кафедра селекції, насінництва і генетики

**МАТЕРІАЛИ ІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

**“СУЧАСНІ НАПРЯМИ ТА ДОСЯГНЕННЯ
СЕЛЕКЦІЇ І НАСІННИЦТВА
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР”**

м. Полтава, 29 березня 2024 р.

УДК 631.527: 631.53

Сучасні напрями та досягнення селекції і насінництва сільськогосподарських культур: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (29 березня 2024 року) / Редкол.: М.М. Маренич (відп. ред.) та ін. Полтава: ПДАУ, 2024. 134 с.

У збірнику тез наведено результати наукових досліджень науково-педагогічних працівників та здобувачів вищої освіти Полтавського державного аграрного університету, а також здобувачів та науковців науково-дослідних установ НААНУ та закладів вищої освіти МОН України.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Маренич М.М. – директор навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології, професор кафедри селекції, насінництва і генетики, д. с.-г. н., професор;

Тищенко В.М. – завідувач кафедри селекції, насінництва і генетики, д. с.-г. н., професор;

Білявська Л.Г. – професор кафедри селекції, насінництва і генетики, д. с.-г. н., професор;

Кулик М.І. – професор кафедри селекції, насінництва і генетики, д. с.-г. н., професор;

Баган А.В. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, к. с.-г. н., доцент;

Шокало Н.С. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, к. с.-г. н., доцент;

Криворучко Л.М. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, к. с.-г. н.;

Юрченко С.О. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, к. с.-г. н., доцент;

Рибальченко А.М. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, к. с.-г. н.;

Барат Ю.М. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, к. с.-г. н., доцент;

Четверик О.О. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, к. с.-г. н.;

Рожко І.І. – доцент кафедри селекції, насінництва і генетики, доктор філософії;

Дінець О.М. – асистент кафедри селекції, насінництва і генетики

Рекомендовано до друку засіданням вченої ради Навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології ПДАУ, протокол №8 від 24 квітня 2024 року.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ У СЕЛЕКЦІЇ РОСЛИН

Білявська Л.Г., Білявський Ю.В. ВИДАТНОМУ ПОЛТАВСЬКОМУ СЕЛЕКЦІОНЕРУ – 80 РОКІВ	7
Білявська Л.Г., Діянова А.О., Білявський Ю.В. НАПРЯМИ ТА ЗАВДАННЯ СЕЛЕКЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СОЇ КУЛЬТУРНОЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	9
Ярош А.В., Рябчун В.К., Солонечна О.В. АДАПТИВНІСТЬ ЖИТА ОЗИМОГО ЗА ПАРАМЕТРАМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПЛАСТИЧНОСТІ ТА СТАБІЛЬНОСТІ В УМОВАХ СХІДНОГО ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ	12
Дупляк О.Т., Кобизєва Л.Н. КВАСОЛЯ В УКРАЇНІ	15
Самородов В.М., Халимон О.В. ВНЕСОК В.Д. МЕДИНЦЯ (1924-2014) У РОЗВИТОК СОРТО-ВИПРОБУВАННЯ РОСЛИН В УКРАЇНІ	18
Козаченко М.Р., Васько Н.І., Солонечний П.М., Наумов О.Г., Зимогляд О.В. ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ В ХАРКІВСЬКІЙ СЕЛЕКЦІЇ ЯРОГО ЯЧМЕНЮ	20
Самородов В.М., Халимон О.В. ВАЛЕНТИН НІКОЛАЄВ (1889-1973) – ПЕРШОПРОХОДЕЦЬ СЕЛЕКЦІЇ ГЛАДІОЛУСІВ В УКРАЇНІ	23
Гапон С.В., Ключник І.О., Сенкевич О.А. СОРТОВЕ РІЗНОМАНІТТЯ ВИДІВ РОДУ <i>TAGETES L.</i> ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В ЛАНДШАФТНОМУ ДИЗАЙНІ	26
Опара Н.М. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ СЕЛЕКЦІЇ	29
Микитенко А.О., Криворучко Л.М. СЕЛЕКЦІЯ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ В ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА УКРАЇНІ	31
Четверик О.О. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПАРЖІ В УКРАЇНІ	34

СЕКЦІЯ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВЕДЕННЯ СЕЛЕКЦІЇ І НАСІННИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР В УМОВАХ ЗМІН КЛІМАТУ. ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ МЕТОДІВ У ТЕХНОЛОГІЯХ СЕЛЕКЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ ПОЛЬОВИХ КУЛЬТУР

Тищенко В.М., Дінець О.М. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАРКЕРНОЇ ОЗНАКИ «ТОВЩИНА СОЛОМИНИ ДРУГОГО МІЖВУЗЛЯ» ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ В ТЕХНОЛОГІЇ СЕЛЕКЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ	36
--	----

2. Манзюк В.Т., Рябчун В.К., Манзюк Ю.О. Історія використання генетичних ресурсів ячменю в Інституті рослинництва імені В.Я. Юр'єва НААН. *Генетичні ресурси рослин*. 2006. № 3. С. 87–93.
3. Giancarla V., Madosa E., Ciulca S., Ciulca A., Petolescu C., Bitea N. Assesment of droupht tolerance in some barley genotypes cultivated in west part Romanian. *J. of horticulture, Forestry and Biotechnology*. 2010. № 14 (3). P. 114–118.
4. Nazari L. Pakniyat H. Assesment of drought tolerance in barley genotypes. *J. of Applied Science*. 2010. № 10 (2). P. 151–156. DOI: 10.3923/jas.2010.151–156.
5. Гудзенко В.М., Васильківський С.П. Основні напрями та завдання селекції ячменю озимого у Центральному Лісостепу України. *Новітні агротехнології*. 2016. № 1. <http://plant.gov.ua/uk/2016-1-2>.
6. Васько Н.І., Козаченко М.Р., Звягінцева А.М. Методичні підходи та результати селекції на стійкість до основних хвороб та шкідників. *Основи селекції польових культур на стійкість до шкідливих організмів: За ред. академіка НААН В.В. Кириченка, члена-корр. НААН В.П. Петренкової*. Харків. 2012. С. 129–137.
7. Ващенко В.В., Шевченко О.О. Адаптивність і стабільність сортів ячменю ярого за показниками продуктивності. *Вісник Дніпропетровського ДАУ*. 2013. № 1 (31). С. 11–15.
8. Kozachenko M.R., Solonechnyi P.M., Zimogliad O.V., Vasko N.I., Vazhenina O.Ye., Naumov O.G., Kobyzeva L.N., Kolomatska V.P. Value of *Hordeum vulgare* L. genotypes in term of yield and its stability. *Zemes Ukio Mokslai*. 2022. T. 29. P. 20–27.

ВАЛЕНТИН НІКОЛАЄВ (1889-1973) – ПЕРШОПРОХОДЕЦЬ СЕЛЕКЦІЇ ГЛАДІОЛУСІВ В УКРАЇНІ

Самородов В.М., доцент кафедри захист рослин¹
Халимон О.В., старша наукова співробітниця²

¹Полтавський державний аграрний університет

²Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського

На більш як віковому шляху Полтавський державний аграрний університет завжди вирізнявся тим, що у його стінах працювали професіонали високого рівня. Серед них слід назвати таку знакову постать як Валентин Федорович Ніколаєв (1889–1973). Від 1938 по 1942 рр. він виконував обов'язки

завідувача кафедри селекції і дарвінізму, яку під час Другої світової війни йому доручили евакуювати у глибокий тил колишнього СРСР. На новому місці її об'єднали з кафедрою рослинництва. Очолити її від 3 жовтня 1942 р. знову доручили Валентину Федоровичу, що він здійснював до 20 листопада 1943 р. [2].

Восени 1946 р. разом із родиною В. Ф. Ніколаєв виїхав не в рідну Україну, куди ще у 1943 р. повернувся Полтавський сільськогосподарський інститут, а до Таджикистану. У столиці цієї республіки він від 1946 по 1953 рр. став працювати спершу завідувачем відділу селекції, а згодом – заступником директора з наукової роботи Всесоюзного інституту сухих субтропіків і викладачем місцевого університету. Досвідчений фахівець із субтропічних культур, він і тут проявив себе. Саме у Душанбе, досліджуючи головним чином гваюлу та цитрусові, він поза офіційною роботою захопився вирощуванням гладіолусів. Слід зазначити, що різні декоративні рослини ще змолоду завжди були у центрі уваги цього відомого натураліста, а тут він, живучи серед таких рідкісних і неперевершених за красою місцевих видів, як островські та еремуруси, надав перевагу лише гладіолусам, збираючи їх сорти з усього колишнього СРСР [2]. Таке захоплення ними, мабуть, було зовсім не випадковим, адже гладіолуси здавна вважаються одними із найкращих аранжувальних квітів, що використовуються на зріз. Ось чому селекційна робота з цими квітами ведеться більш як 130 років [3]. За цей час від постійних схрещувань у світі отримано величезну кількість гетерозиготних форм. От їх-то і намагався зібрати В. Ф. Ніколаєв, адже це стало його головним хобі.

Як ми вже відмічали вище, родина Ніколаєвих ще від 1946 р. мріяла повернутися до України. Але через низку обставин це не вдалося здійснити. І от у 1953 р. їх сокровенне бажання здійснилося. У зазначеному році за оголошеним конкурсом на заміщення вакантної посади завідувача кафедри ботаніки Уманського сільськогосподарського інституту (нині – Національний університет садівництва) на неї було обрано В. Ф. Ніколаєва. Переїжджаючи до Умані, перше, що взяв із собою Валентин Федорович, була його безцінна колекція гладіолусів. На той час вона нараховувала більш як 100 культиварів. Їх новий завідувач розмістив на спеціально організованому при кафедрі розсаднику декоративних квіткових рослин. Вже у 1957 р. колекція нараховувала майже 400 сортів. Слід зазначити, що серед них були й ті, які створив і сам В. Ф. Ніколаєв, адже саме в Умані він спробував себе у якості селекціонера цих рослин.

При цьому слід зазначити, що авторам цієї розвідки не вдалося знайти селекціонерів, які б в Україні у 50-ті рр. ХХ ст. отримали власні сорти гладіолусів. Зазначимо, що за період із 1948 по 1972 рр. у колишньому СРСР створили 754 їх сорти [3]. Перелік найкращих із них формувався на підставі Всесоюзних виставок. Їх авторами були 48 селекціонерів, серед яких В. Ф. Ніколаєв. Він експонував у 1956 р. сім сортів, у 1957 – 10, а у 1958 – чотири.

Ці сорти увійшли до усіх тодішніх аматорських квітникарських каталогів. Окремі із них поповнили колекції низки ботанічних садів, надто Латвії, Естонії та деяких країн далекого зарубіжжя, чимало були розіслані квітникарям-аматорам на їхні прохання. Із створених В. Ф. Ніколаєвим та зареєстрованих сортів багато таких, які мали чисте забарвлення квіток, а також дво- і багатокольорове. Деякі цінувалися за екстравагантне забарвлення: насичено-червоне (Ангола), темно-червоне (Чорний континент), або фіолетово-малинове (Фідель Кастро). Пелюстки деяких сортів були або гладенькими, або ж по краях гофрованими. Квітки розташовувались рівномірно та симетрично в один або два ряди на квітконосі.

Мешканцям м. Умані В. Ф. Ніколаєв запам'ятався як активний пропагандист культури гладіолусів. Читаючи лекції про них, він обов'язково роздавав слухачам посадковий матеріал цих декоративних рослин [1]. Їм він присвятив дуже змістовну монографію «Лучшие сорта гладиолусов для засушливых районов юго-запада УССР». На жаль, вона залишилася у формі рукопису, але не втратила свого значення для сучасних дослідників цієї культури [2]. Коли восени 1964 р. Валентин Федорович переїхав до дочки у м. Харків, то і туди перевіз свою колекцію гладіолусів. У цьому мегаполісі він також цілеспрямовано працював із нею як і місті-парку – Умані.

Таким чином, можемо констатувати, що В. Ф. Ніколаєв провів широку мобілізацію вихідного сортового матеріалу гладіолуса. На його основі 70 років тому він розпочав селекцію гладіолусів за низкою цінних морфологічних ознак, пов'язаних із характеристикою квіток. Створені вченим сорти увійшли до багатьох колекцій і каталогів. Усім цим В. Ф. Ніколаєв дав імпульс для поширення культури гладіолуса не лише в Україні, а й за її межами.

Список літературних джерел

1. Борисова А. Гурток з квітництва. *Уманська Зоря*. 1958. 17 вересня. С. 4.
2. Самородов В.М., Кигим С.Л. Постаті природознавства та музейництва Полтавщини (XIX – XX ст.) / За наук. ред. В. М. Самородова. Полтава: Дивосвіт. 2016. 144 с.
3. Шкільний К.С. Гладіолуси. Львів: Каменярь. 1973. 160 с.